

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.17>

ДІДЕНКО В.В.

**ДО ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНСЬКІ ПРАВОВІ РЕАЛІЇ****TO THE PROBLEM OF IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE
OF PROFESSIONAL TRAINING OF POLICE OFFICERS
IN UKRAINIAN LEGAL REALITIES**

Актуальність статті полягає в тому, що реформування правоохоронних органів держави концентрує в собі різні правові та організаційні процеси спрямовані на побудову нової нормативно-правової основи діяльності цих відомств та забезпечення правильної і ефективної координації роботи їх представників. Одним з найважливіших аспектів реформування завжди є дослідження зарубіжного досвіду. Це дозволяє побачити, яким чином забезпечено роботу правоохоронних органів на території інших держав, виділити позитивні приклади цього досвіду для використання в українських реаліях, а також заздалегідь позбутись явно негативних чинників, які деструктивно впливають на внутрішню систему забезпечення правопорядку в країні. Водночас, дослідження зарубіжних підходів ефективно не тільки в розрізі вдосконалення правоохоронного сектору в цілому, але й окремих складових органів, які входять до правоохоронної системи, наприклад, Національної поліції України. Метою статті є: узагальнити зарубіжний досвід професійної підготовки поліцейських та опрацювати можливості його використання в Україні. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, узагальнено найбільш позитивний зарубіжний досвід у сфері професійної підготовки поліцейських та можливості його імплементації в українські правові реалії. Наголошено, що в Україні, на прикладі провідних країн Європи, необхідно запровадити інститут професійної підготовки керівників. Констатовано, що доцільною є монополізація сектору професійної підготовки поліцейських шляхом наділення правом формувати професійні поліцейські кадри виключно спеціалізовані навчальні установи. Зроблено висновок, що важливою є зміна моделі професійної підготовки поліцейських, яка має прямо впливати на службову кар'єру. В багатьох зарубіжних державах зайняття спеціфічною за характером праці посади, наприклад, детектива, зобов'язує поліцейського: по-перше, володіти досвідом роботи за поліцейським фахом; по-друге, мати відповідний рівень освіти; по-третє, пройти навчальний курс у спеціалізованих освітніх поліцейських установах. Подібна модель є прийнятною та ефективною для запозичення, але вимагає закріпити на законодавчому рівні: 1) градацію необхідного досвіду попередньої роботи в поліції для зайняття посади, яка передбачає роботу за спеціфічним напрямом; 2) вимогу щодо необхідності проходження спеціалізованих курсів перед зайняттям посад, які передбачають роботу за спеціфічним напрямом. Такі курси дозволять створити процес переорієнтації поліцейських, які прагнуть змінити сферу своєї службової діяльності або просуватись по службовій кар'єрі.

Ключові слова: професійна підготовка, працівники, поліцейські, імплементація, зарубіжний досвід, Національна поліція України.

The relevance of the article lies in the fact that the reform of law enforcement agencies of the state concentrates various legal and organizational processes aimed at building a new regulatory and legal basis for the activities of these agencies and ensuring the correct

and effective coordination of the work of their representatives. One of the most important aspects of reform is always the study of foreign experience. This allows us to see how the work of law enforcement agencies is ensured in the territory of other states, to highlight positive examples of this experience for use in Ukrainian realities, as well as to get rid of clearly negative factors in advance that have a destructive effect on the internal system of ensuring law and order in the country. At the same time, the study of foreign approaches is effective not only in terms of improving the law enforcement sector as a whole, but also individual constituent bodies that are part of the law enforcement system, for example, the National Police of Ukraine. The purpose of the article is: to summarize the foreign experience of professional training of police officers and to work out the possibilities of its use in Ukraine. The article, based on the analysis of scientific views of scientists, summarizes the most positive foreign experience in the field of professional training of police officers in Ukrainian legal realities. It was emphasized that in Ukraine, following the example of leading European countries, it is necessary to introduce an institute for professional training of managers. It was established that it is expedient to monopolize the sector of professional training of policemen by granting the right to train professional police personnel exclusively to specialized educational institutions. It was concluded that it is important to change the model of professional training of police officers, which should directly affect the official career. In many foreign countries, taking a position specific to the nature of work, for example, a detective, obliges a police officer: first, to have work experience in the police profession; secondly, to have an appropriate level of education; thirdly, to complete a training course in specialized educational police institutions. Such a model is acceptable and effective for borrowing, but requires the following to be fixed at the legislative level: 1) gradation of the necessary experience of previous work in the police to occupy a position that involves work in a specific direction; 2) the requirement regarding the need to complete specialized courses before taking up positions that involve work in a specific direction. Such courses will make it possible to create a process of reorientation of police officers who seek to change the field of their official activity or advance in their official career.

Key words: *professional training, employees, police officers, implementation, foreign experience, National Police of Ukraine.*

Актуальність теми. Реформування правоохоронних органів держави концентрує в собі різні правові та організаційні процеси спрямовані на побудову нової нормативно-правової основи діяльності цих відомств та забезпечення правильної і ефективної координації роботи їх представників. Одним з найважливіших аспектів реформування завжди є дослідження зарубіжного досвіду. Це дозволяє побачити, яким чином забезпечено роботу правоохоронних органів на території інших держав, виділити позитивні приклади цього досвіду для використання в українських реаліях, а також заздалегідь позбутись явно негативних чинників, які деструктивно впливають на внутрішню систему забезпечення правопорядку в країні. Водночас, дослідження зарубіжних підходів ефективне не тільки в розрізі вдосконалення правоохоронного сектору в цілому, але й окремих складових органів, які входять до правоохоронної системи, наприклад, Національної поліції України. На сьогоднішній день існує багато позитивних іноземних прикладів професійної підготовки поліцейських, які потребують детального вивчення та аналізу з метою подальшого перейняття.

Стан дослідження. Варто зауважити, що окремі проблемні питання, пов'язані із забезпеченням ефективної професійної підготовки працівників Національної поліції України досліджувались у працях: С.В. Асямова, В.О. Заросило, М.В. Лошицького, В.Я. Покайчука, В.Д. Поливанюка, В.В. Посметного, А.А. Таджиева, А.С. Якубова та багатьох інших. Однак, спільним недоліком переважної більшості наукових праць є відсутність комплексного опрацювання зарубіжного досвіду підготовки поліцейських, що є суттєвою прогалиною на теоретичному та практичному рівнях.

Саме тому метою статті є: узагальнити зарубіжний досвід професійної підготовки поліцейських та опрацювати можливості його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Почати аналіз досвіду провідних країн Європи найбільш доцільно з Великобританії. Так, система поліцейських органів цієї країни включає в себе, окрім Скотленд-Ярда (англійську кримінальну поліцію), поліцейські департаменти графств,

транспортну поліцію, поліцію Північної Ірландії. Кадри поліції готуються в спеціальних навчальних закладах МВС, серед яких Поліцейський коледж у Лондоні, Поліцейський коледж у Принстоні, Коледж цивільної оборони, Коледж організації пожежної служби, Коледж техніки протипожежної служби, Коледж служби попередження і застереження правопорушень та інші [1, с. 66, 67].

Професійна підготовка поліцейських Великобританії не обмежується лише відбором, але й має велике значення у питанні підвищення по службі. Зокрема, професійна підготовка офіцерів вищих рангів у Великобританії проводиться головним чином у спеціальному поліцейському коледжі в Бремсхіллі, який безпосередньо підпорядкований МВС. До колеги управління коледжу входять представники місцевої влади і МВС. Цій колегі надає допомогу консультативний комітет, до складу якого входять представники всіх рангів поліції під головуванням постійного заступника міністра внутрішніх справ. Викладачі коледжу обираються на два роки з усіх поліцейських формувальних країн. Лектори запрошуються з МВС, інших відомств (наприклад, збройних сил), промислових організацій. Заняття з вищими офіцерами проводяться на факультеті старших командирів, де навчаються офіцери вищих рангів, які потенційно рекомендуються на пости головних констеблів чи їхніх помічників. Окрім цього, варто відмітити, що головне завдання поліції у Великобританії – служіння суспільству, громадянам, а вже потім – державі та уряду. Такий підхід до визначення основної функції поліції має давні традиції. Англійський досвід підготовки відрізняється гуманістичною спрямованістю навчального процесу, довготривалим терміном навчання констеблів за місцем роботи, ретельним відбором кандидатів на службу в кримінальну поліцію, організацією їхнього навчання, акцентом на самостійну роботу учнів, особливо вищих поліцейських чиновників. Для британської моделі характерна максимальна її відкритість для зовнішніх контактів з іншими загально-громадськими закладами. Так, навчальна програма основних факультетів коледжу в Бремсхіллі приведена у відповідність з навчальними програмами більшості англійських університетів, і, крім вивчення спеціальних дисциплін, ці програми включають заняття з загальної історії, соціології, економіки, літератури, англійської та іноземної мов. Коледж підтримує широкі контакти з низкою англійських і зарубіжних вишів: Оксфордським, Лондонським, Нью-Йоркським університетами, американським коледжем кримінального права імені Дж. Джея, Академією ФБР тощо [2, с. 81–99].

Свої особливості має досвід професійної підготовки поліцейських на території Франції. В цій країні поліцейська система почала формуватися ще під час феодалізму. Вона поєднує в собі риси централізованої та децентралізованої моделей поліції. Такий підхід дає змогу своєчасно реагувати на виклики часу й ефективно здійснювати охорону громадського порядку. Окрему гілку поліцейських органів у Франції становить жандармерія, яка призначена виконувати небезпечніші завдання, зокрема щодо безпеки високопосадовців, охорони аеропортів, морського транспорту тощо. Працівники жандармерії, на відміну від офіцерів поліції, мають краще озброєння та вищу професійну підготовку. На службу до поліції Франції приймають громадян віком від 18 до 35 років, що мають середню освіту та міцне здоров'я. До зросту кандидатів нині вимог немає (раніше не допускали осіб зростом нижче за 160 сантиметрів). Головними критеріями добору є чесність і порядність. Система підготовки поліцейських кадрів у Франції має централізований характер, її реалізує Дирекція освіти поліції, яка є складовою Генеральної дирекції. У Франції функціонують 20 шкіл для навчання рядових поліцейських, дві школи підготовки середньої ланки та школа комісарів поліції. Початкова підготовка рядових поліцейських є найефективнішою ланкою в системі професійної підготовки МВС Франції. Вона триває протягом року. Упродовж чотирьох місяців слухачі отримують базові знання, необхідні поліцейському для несення патрульно-постової служби. Потім їх направляють на практичне стажування до поліцейських підрозділів під керівництвом досвідчених наставників. Найскладнішою є підготовка керівників середньої ланки, яку формують офіцери й інспектори. Поліція Франції є однією з найефективніших правоохоронних служб світу. Завдяки усталеним традиціям і значному досвіду роботи, чіткому та своєчасному реагуванню на виникнення нових проблем у житті суспільства французьку поліцію вважають еталоном оптимальної організації правоохоронної діяльності [3; 4].

Незважаючи на децентралізовану структуру поліції Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН, Німеччина), в питанні професійного навчання та підготовки поліцейських простежується глибока системність та послідовність. Німецька поліція є органом державної виконавчої влади, який вдало поєднав кращі традиції поліцейської служби з новітніми досягненнями, пов'язаними з побудовою правової, демократичної, соціально орієнтованої держави. Німеччина є федеративною державою, що обумовлює модель побудову правоохоронних органів країни.

Федеральний уряд Німеччини відповідальність за стан правопорядку поділяє за урядами земель, які згідно з Конституцією 1949 року мають власні поліцейські сили. Сучасну систему правоохоронних органів Німеччини складають: органи юстиції (федерального і земельного рівнів); поліцейські служби 16 федеральних земель; федеральні поліцейські відомства; федеральне митне відомство (підпорядковане Федеральному відомству фінансів); органи охорони Конституції (Федеральне відомство охорони Конституції підпорядковується МВС ФРН). Управління поліцією здійснюється за напівцентралізованою системою, характерною ознакою якої є обмеження повноважень центральних (загальнодержавних) органів поліцейського управління по відношенню до земельних поліцейських формувань. Поліція ФРН працює в складі Міністерства внутрішніх справ, яке має компетенцію значно ширшу від МВС інших країн. Фактично МВС ФРН контролює всі основні сфери внутрішнього життя країни [5, с. 729; 6, с. 169–170].

Підготовка поліцейських кадрів у Німеччині здійснюється в рамках програм, складених Поліцейською академією. До навчання поліцейських у Німеччині відносяться дуже серйозно: це єдина країна, де на навчання одного поліцейського витрачається 60 тисяч євро. В цілому, освіта кожного поліцейського є тривірнева. Перший рівень – підготовка працівників патрульної поліції, другий – підготовка інспекторів поліції, третій – підготовка керівного складу. Підготовка інспекторів поліції та керівного складу – це додатковий час (щонайменше три роки) і додаткові витрати коштів. Перший рік навчання працівників патрульної поліції передбачає опанування теоретичних і практичних засад поліцейської діяльності. Після цього – рік служби в практичних підрозділах під керівництвом досвідчених наставників, потім ще півроку теоретичного навчання, яке завершується іспитом на звання поліцейського [7, с. 71].

У поліції Німеччини підготовка кадрів містить такі навчальні теми, як боротьба зі злочинністю; безпека дорожнього руху; керування поліцейськими операціями; роль поліції в суспільстві; лідерство; розвиток людських ресурсів; законодавче забезпечення правоохоронної діяльності; міжнародне співробітництво. Поліцейські школи мають хорошу навчальну базу й раціонально поєднують навчання теорії і її закріплення практикою. На практичних заняттях майбутні поліцейські набувають різні навички: від автопереслідування в міських і сільських умовах до стрільби по рухомих цілях. Особлива увага приділяється загальній фізичній підготовці, плаванню й заняттю різними видами спорту. До теоретичного курсу входить вивчення федеральних законів і законів окремих земель, процедур розслідування злочинів, регулювання транспортних засобів, способів надання першої медичної допомоги, проблем взаємодії з населенням. Особливе місце відводиться навчанню методам затримання, від цього переважно залежить відношення до поліції загалом, а також вивченню науки про поведінку людини, бо поліцейський повинен добре уявляти собі мотиви, наміри й можливі реакції того, з ким він зіткнувся, виконуючи свій службовий обов'язок [3, с. 36–37].

Аналізуючи досвід підготовки працівників в поліції Нідерландів зауважимо, що структурно та політично органи правопорядку в цій державі підпорядковуються Міністерству юстиції і поділяється на 25 регіональних підрозділів та Агентство національної поліції Нідерландів (АНПН), яке має різні спеціалізовані й допоміжні департаменти. Регіональна поліція несе відповідальність за поліцейську діяльність на певній території – «поліцейському районі». Основу системи поліції Нідерландів було закладено Законом про поліцію від 1993 року. Агентство національної поліції Нідерландів є багатофункціональним органом поліції, який виконує завдання, що виходять за межі регіональних підрозділів поліції, або завдання національного чи міжнародного значення [8, с. 99–102].

Поліцейська академія є центром з питань набору та відбору персоналу, викладання, навчання та науково-дослідної роботи поліції Нідерландів. Академія відповідає за первинну і спеціалізовану підготовку та освіту поліцейських. Первинна підготовка має подвійну структуру: курсанти проходять не лише теоретичну, а й практичну підготовку. Виконавча рада та наглядова рада здійснюють управління діяльністю Поліцейської академії. Міністр внутрішніх справ та справ Королівства щорічно забезпечує фінансування заходів із первинної та спеціалізованої підготовки офіцерів поліції, а також із набору та відбору кандидатів. Головний навчальний центр поліції розташований в місті Апелдорні. Він забезпечує: акредитоване навчання на рівні професійно-технічного закладу, коледжу та університету; індивідуально розроблені навчальні програми з питань роботи поліції та національної безпеки; навчання без відриву від служби для офіцерів поліції. У Нідерландах налічується 8 навчальних закладів для офіцерів поліції: 5 – для первинної підготовки і 3 – для спеціалізованої підготовки. Навчальний центр в Апелдорні проводить підготовку офіцерів за обома напрямками [8, с. 99–102].

Після того як кандидата буде прийнято до органів поліції, він/вона проходитиме підготовку за навчальною програмою Поліцейської академії. Курсанти можуть приєднатися до програми на одному з п'яти рівнів залежно від того, яку освіту вони попередньо здобули. Це навчання забезпечує Факультет загальних поліцейських досліджень Поліцейської академії. Поліцейська академія проводить курси початкової підготовки на шести рівнях, кожен з яких передбачає як теоретичний, так і практичний компоненти. Залежно від рівня своєї попередньої освіти та підготовки деякі курсанти можуть пройти курс прискорено. Офіцери поліції, які мають досвід кількох років служби, можуть продовжити свою кар'єру за програмою подальшої підготовки, яку вони проходять без відриву від служби в Поліцейській академії. Подальше навчання забезпечує Факультет спеціальних поліцейських досліджень та лідерства Поліцейської академії [8, с. 99–102].

Висновки. Отже, у підсумку представленого наукового дослідження варто узагальнити, що в Україні вбачається необхідним запровадити наступний позитивний зарубіжний досвід професійної підготовки поліцейських:

1) позитивною практикою є монополізація сектору професійної підготовки поліцейських шляхом наділення правом формувати професійні поліцейські кадри виключно спеціалізовані навчальні установи. На сьогоднішній день такими в нашій державі є заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання Міністерства внутрішніх справ України. Дані заклади орієнтовані на повне теоретико-правове, практичне та психологічне виховання майбутніх співробітників органів та підрозділів НПУ, володіючи для цього широкою матеріально-технічною та науковою базою. Пройшовши підготовку в подібному закладі, особа набуває навичок, знань та вмій, необхідних для успішного проходження служби, на відміну від осіб, які проходили навчання лише у закладах іншого профілю, наприклад, юридичного;

2) важливою є зміна моделі професійної підготовки поліцейських, яка має прямо впливати на службу кар'єру. В багатьох зарубіжних державах зайняття специфічною за характером праці посади, наприклад, детектива, зобов'язує поліцейського: по-перше, володіти досвідом роботи за поліцейським фахом; по-друге, мати відповідний рівень освіти; по-третє, пройти навчальний курс у спеціалізованих освітніх поліцейських установах. На нашу думку, подібна модель є прийнятною та ефективною для запозичення, але вимагає закріпити на законодавчому рівні: 1) градацію необхідного досвіду попередньої роботи в поліції для зайняття посади, яка передбачає роботу за специфічним напрямом (оперуповноважений, слідчий поліції); 2) вимогу щодо необхідності проходження спеціалізованих курсів перед зайняттям посад, які передбачають роботу за специфічним напрямом (для працівників ювенальної превенції – спеціалізованих курсів поглибленого вивчення дитячої психології; для оперуповноважених та слідчих – курси з питань оперативно-розшукової діяльності та методології проведення слідчих дій і таке інше). Такі курси дозволять створити процес переорієнтації поліцейських, які прагнуть змінити сферу своєї службової діяльності або просуватися по службовій кар'єрі;

3) необхідно запровадити інститут професійної підготовки керівників. Зокрема, законодавчо закріплена вимога проходження курсів професійної підготовки керівного складу дозволить сформулювати кадровий резерв осіб, які за своїми навичками та знаннями готові виконувати завдання та функції на посадах начальників підрозділів та органів Національної поліції України. Відповідні курси мають проходити пів року та націлюватись на формування у поліцейських, які в майбутньому бажають стати керівниками різних ланок, знань в галузі соціології, психології, управління персоналом, трудового права, тощо. Підсумком цих курсів стане виховання осіб, які готові керувати підрозділами та органами поліції відповідних рівнів не тільки з огляду на виконання поліцейських функцій, але й забезпечення законності праці своїх підлеглих, захисту їх прав та інтересів, маючи для цього знання та навички.

Список використаних джерел:

1. Магюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління. Харків : Консул, 2001. 131 с.
2. Кузьменко І.І. Організаційно-правові засади професійної підготовки управлінських кадрів поліції в країнах ЄС: дисертація. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2021. 212 с.
3. Ізбаш К.С. Зарубіжний досвід підготовки кадрів поліції в європейських країнах. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 1. С. 36–39.
4. Гриценко В.Г. Зарубіжний досвід Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів і можливості його використання в Україні. Право та інноваційне суспільство. 2015. № 1 (4). С. 185–189.

5. Бандурка О.М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія. Х. : НУВС, 2004. 780 с.

6. Мозоль В.В. Організація діяльності поліції зарубіжних країн: шляхи запровадження позитивного досвіду в Україні. Права людини і поліція у сучасному світі, присвячений пам'яті Сергія Леонідовича Лисенкова. 2018. С. 168–171.

7. Колісниченко В.В., Боровик М.О. Досвід професійної підготовки майбутніх працівників поліції країн Західної Європи. Харків: Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. 2020. С. 70–72.

8. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ / Автори: Хатія Деканоїдзе, Мадлен Хелашвілі: Київ, 2018. 164 с.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.18>

ДУМА О.О.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ

REGULATORY AND LEGAL FOUNDATIONS OF STATE POLICY IN THE FIELD OF DETECTION, SEARCH AND ASSET MANAGEMENT

У статті досліджено нормативно-правові засади державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами. Вказано, що державна політика у сфері виявлення, розшуку та управління активами являє собою закріплену чинним законодавством України систему законодавчих, організаційних та заходів публічного адміністрування, яка реалізується уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації з метою впорядкування та розвитку суспільних відносин, які складаються у сфері виявлення, розшуку та управління активами. На підставі наведеного доцільно вказати, що ефективна реалізація такої політики потребує наявності певного правового базису, а саме нормативно-правових засад державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами.

Зроблено висновок, що проведений аналіз нормативно-правових засад державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами дає підстави для наступних висновків: 1) нормативно-правове регулювання займає важливе місце у процесі формування та реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами; 2) правові засади реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами доцільно розуміти як систему норм права, що закріплені у чинному національному законодавстві, які встановлюють мету, завдання, правила, порядок, процедури діяльності уповноважених суб'єктів щодо забезпечення державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами; 3) адміністративно-правові норми становлять центральний елемент правового регулювання державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, за допомогою якого уповноваженими суб'єктами реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, здійснює владний організуючий вплив на суспільні відносини у цій сфері; 4) основними суб'єктами, які створюють адміністративно-правові норми щодо державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами є органи виконавчої влади; 5) відсутність стратегічного (концептуального) документу у сфері державної